

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Irena Hrovatič

Pričakovanja bodočih diplomantov glede prve zaposlitve

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Irena Hrovatič

Mentor: doc. dr. Miroљjub Ignjatovič

Pričakovanja bodočih diplomantov glede prve zaposlitve

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

»Skrivnost uspeha v življenju ni v tem, da človek dela tisto, kar ljubi, temveč da ljubi tisto, kar dela.« Winston Churchill

Na tem mestu bi se rada zahvalila mami in očetu, ki sta mi omogočila šolanje in mi vsa ta leta stala ob strani.

Zahvalila bi se tudi Tomažu, bratoma Petru in Dejanu, babici Mariji ter prijateljem, ki so me spodbujali in mi stali ob strani ob študiju, pisanju diplomskega dela ter bogatili vse dneve mojega življenja.

Zahvaljujem se tudi svojemu mentorju, prof. Miroljubu Ignjatoviću za mentorstvo in koristne nasvete v času nastajanja diplomskega dela.

Pričakovanja bodočih diplomantov glede prve zaposlitve.

Vstop na trg dela omogoča mladim načrtovanje nadaljnega življenja, kariere in družine. Vendar se je prehod v sfero dela zaradi podaljševanja izobraževanja pomaknil v poznejšo fazo posameznikovega življenja. Izobraževanje se je v zadnjem desetletju izjemno spremenilo, saj je postalo poglobljena norma, da se mladi izobražujejo na višjih stopnjah izobraževanja, kar naj bi omogočalo večjo izobraženost celotne populacije in lažji vstop mladih na trg delovne sile. Zaradi negotovih razmer na trgu dela in fleksibilnih zaposlitev pa se trajanje prehoda iz izobraževanja v zaposlitev podaljšuje. Strokovnjaki opozarjajo, da je vse preveč mladih izpostavljenih negotovim pogojem. Mladi so tako zelo negotovi glede svoje prihodnosti in so dlje odvisni od svoje primarne družine, saj se jim dolgo ne uspe finančno osamosvojiti. Zaradi premalo izkušenj zaposlitev le stežka dobijo, pa čeprav so pripravljeni sprejeti različne oblike dela. A zaradi negativnih izkušenj na trgu dela, so zelo pesimistični glede iskanja svoje prve zaposlitve. Ker se bojijo brezposelnosti, podaljšujejo izobraževanje in delajo preko študentskih servisov, zaradi česar se lahko znajdejo v začaranem krogu.

Ključne besede: podaljševanje izobraževanja, mladi diplomanti, trg dela, zaposlitev, brezposelnost.

The expectations of young graduates about their first employment.

Entering the labour market is enabling young people to plan future life, career and family. However, the transition to the world of labour has moved into the later life stage of the individuals due to their prolonged education. The education has changed eminently in the last decade, as it has become the primary norm for the young people who are gaining for the higher levels of education. This results in the higher level of education of the entire population and should make a transition to the labour market easier. But due to uncertain situations on the labour market and flexible employments, the period of transition from education to employment increases. Experts are warning that too many young people are exposed to uncertain conditions. So young people are very uncertain about their future and are longer financially dependent on their primary family. Due to the lack of experiences young people are hardly getting employed even though they are willing to work in a various jobs. Because of negative experiences on the labour market they are also very pessimistic during their search for their first employment. Young people being afraid of unemployment are prolonging their education process and prefer to work through so called student services, which might push them into a vicious cycle.

Keywords: prolongation of education, young graduates, job market, employment, unemployment.

KAZALO

UVOD.....	7
1 MLADOST.....	9
1.1 SPREMINJANJE MLADOSTI	9
1.2 PODALJŠEVANJE IZOBRAŽEVANJA.....	10
1.3 SOCIALNI IN EKONOMSKI POLOŽAJ MLADIH.....	12
1.4 PROBLEM BREZPOSELNOSTI MLADIH	13
2 ZAPOSLOVANJE MLADIH	15
2.1 FLEKSIBILIZACIJA TRGA DELOVNE SILE	15
2.2 PREHOD IZ IZOBRAŽEVANJA V ZAPOSLOVANJE	17
3 ANALIZA VPRAŠALNIKA	21
3.1 METODOLOGIJA	21
3.2 INTERPRETACIJA REZULTATOV.....	22
3.2.1 Podaljševanje izobraževanja.....	22
3.2.2 Izbira izobraževanja.....	23
3.2.3 Izkušnje z zaposlitvenim trgom	24
3.2.4 Iskanje prve redne zaposlitve.....	26
3.2.5 Oblika prve zaposlitve	28
3.2.6 Povezava med šolskim uspehom in iskanjem zaposlitve	29
3.2.7 Pričakovana mesečna plača.....	29
3.2.8 Socialni in ekonomski položaj mladih.....	30
3.2.9 Zadovoljstvo mladih s svojim življenjem	31
3.2.10 Mobilnost mladih	32
3.2.11 Občutek odraslosti	32
3.2.12 Študentsko delo.....	32
3.2.13 Pričakovanja mladih glede življenja, zaposlitve in poklica	33
3.3 UGOTOVITVE RAZISKAVE.....	33
4 ZAKLJUČEK.....	36
5 LITERATURA.....	38
PRILOGA A: VPRAŠALNIK	41

KAZALO GRAFOV

Graf 3.1: Odločanje o smeri izobraževanja.	23
Graf 3.2: Delovne izkušnje.....	24
Graf 3.3: Delovne izkušnje mladih.....	25
Graf 3.4: Področje preteklega ali trenutnega dela.....	25
Graf 3.5: Pričakovanja glede pridobitve svoje prve zaposlitve.	27
Graf 3.6: Kanali, preko katerih mladi iščejo zaposlitev.	28
Graf 3.7: Kje anketiranci trenutno živijo.	30
Graf 3.8: Mobilnost mladih diplomantov.....	32

UVOD

Naše življenje je sestavljeno iz mnogo obdobij, prav vsako pa ima svoje značilnosti in zakonitosti, ki so v določenem obdobju družbeno sprejemljive in pričakovane. Mladost je eno od življenjskih obdobij, v katerem sprejemamo mnogo odločitev, ki vplivajo na naše poznejše življenje. Odločamo se o vrsti in dolžini izobraževanja, o izbiri poklica in skušamo pridobiti prvo zaposlitev, izbiramo partnerja in prijatelje, odločamo se o samostojnem življenju in vse je zelo povezano eno z drugim.

Vendar tako kot se vse stvari spreminjajo, se spreminja tudi to obdobje. Prihodnost današnje mladine je veliko bolj nejasna od tiste, ki so jih imele pred seboj vse dosedanje generacije mladih. Ne generacija naših staršev, ne starih staršev ni bila v takšni situaciji kot so mladi danes. »Država blaginje« je v času Jugoslavije poskrbela tako za socialno varnost vseh državljanov, kot za pridobitev dela vseh tistih, ki so si le želeli delati. Zdaj pa je situacija popolnoma drugačna. Šolanje se podaljšuje, kar naenkrat srednja šola nima več veljave zaključka izobraževanja, zato se večina mladih odloča za visokošolsko izobraževanje v upanju, da bodo tako tudi lažje dobili prvo zaposlitev. Vendar tudi ob zaključku višješolskega izobraževanja težko dobijo zaposlitev ali pa se zaposlijo v poklicih, ki ne zahtevajo univerzitetne diplome. Tudi strokovnjaki opozarjajo, da je vse več mladih predolgo izpostavljenih negotovim pogojem na delu, predvsem začasnemu, občasnemu delu in delu za določen čas.

Kljub vsej blaginji, ki jo imamo danes, se mnogo mladih ne zna orientirati in ob neuspehih se počutijo nemočne in osamljene. Službe za določen čas, odvisnost od socialnih služb in podaljšana odvisnost od staršev, je vse pogostejša pri mladini in študentih, ki s strahom zrejo v svojo prihodnost in si ne upajo stopiti v »dobo odraslosti«. Velika negotovost mladih diplomantov glede jutrišnjega dne me je spodbudila, da raziščem kakšna pričakovanja imajo mladi glede prve zaposlitve in da usmerim pogled v spreminjajočo se strukturo družbe, v kateri si pomaga vsak sam po svojih najboljših močeh, ob upoštevanju tradicionalnih življenjskih poti, ki so prevladovali včasih, zdaj pa jih žal ni več.

Vstop na trg delovne sile in iskanje prve zaposlitve zagotovo ni lahka naloga. Študentje, ki vstopijo na trg dela, se morajo znajti v povsem novem okolju, kar pa je lahko čisto nekaj drugega, kot so pričakovali v času šolanja. Tako kot si mladi izbirajo smeri in dolžino

izobraževanja, si v mislih tudi načrtujejo želeno službo in življenjski stil. Imajo določena pričakovanja glede prve zaposlitve, z njo povezanih delovnih pogojev in drugih socialnih ter ekonomskih vidikov, ki se dotikajo vstopa v »svet odraslih«.

Z diplomskim delom želim prikazati položaj mladih, starih od 22 do 30 let, ki so proti koncu svojega dodiplomskega študija ali so v kratkem dokončali svoj študij.¹ Prikazala bom probleme, s katerimi se srečujejo pri izbiri izobraževanja, iskanju zaposlitve, kakšne so njihove možnosti na trgu delovne sile, kako se znajdejo na fleksibilnem trgu delovne sile in kakšni so njihovi stiki z zaposlitvenim trgom.

Tako želim poudariti negotov položaj mladih in njihove prihodnosti, podaljševanje izobraževanja in vse daljšo odvisnost mladih od staršev ter z nalogo raziskati, kako bodoči diplomanti gledajo na svojo prihodnost na trgu delovne sile. Na svoja raziskovalna vprašanja bom skušala odgovoriti preko sekundarnih podatkov iz strokovne literature, javnih publikacij in raziskovalnih poročil ter preko lastnega vprašalnika. Za svoje raziskovalno delo sem si zastavila tudi tri hipoteze, ki jih bom preko raziskovanja skušala potrditi ali ovreči:

- Mladi v izobraževalnem sistemu so danes zelo pesimistični glede pridobitve prve zaposlitve.
- Zaradi podaljševanja izobraževanja in problemov s pridobivanjem prve zaposlitve so mladi dlje časa odvisni od staršev in kasneje preidejo v dobo odraslosti ter materialne in psihološke neodvisnosti.
- Mlade v izobraževalnem sistemu zelo skrbi njihov socialni položaj v prihodnosti.

¹ Večina mladih, ki zaključuje visokošolsko izobraževanje je starih od 22 do 26 let, zgornjo mejo starosti pa sem razširila, ker mladi vse bolj podaljšujejo svoje izobraževanje ali status študenta in ker sem v diplomski nalogi zajela tudi prva leta mladih na trgu delovne sile.

1 MLADOST

Definiranje mladosti ni enotno. Gre za vmesno obdobje, ki ga zaznamuje prehodnost in vmesnost. Številni avtorji mladost definirajo kot vmesno fazo v življenjskem poteku med otroštvom in odraslostjo, ki vključuje tri glavne prehode (Cole in drugi v Coles 1997, 103; Vertot 2009, 10):

- zaključek šolanja in vstop na trg delovne sile,
- prehod od ekonomske in drugih odvisnosti k ekonomski neodvisnosti in samoodgovornosti ter
- prehod od doma prvotne družine v lastno domovanje.

Mirjana Ule temu obdobju pravi »*prehodni moratorij*«, saj gre za razmeroma kratko vmesno obdobje mladosti na poti k odraslosti in vse delovanje mladostnika je usmerjeno čimprejšnjemu prehodu v odraslost. Mladostniki imajo status »novincev«, marsikateri je v tem obdobju zmeden in v primerjavi z odraslimi je njihov položaj bistveno podrejen, saj ne glede na to kaj naredijo, morajo prehod v odraslost potrditi odrasli ter institucije, ki imajo tudi velik nadzor in avtoriteto nad mladimi. To obdobje še ne pomeni samostojnega življenjskega sveta, vendar vstopno fazo v poklicni in družinski potek sveta odraslih, zato ga mladostnik sprejema kot poglobitno normo in cilj mladosti (Ule 2003, 31).

Raziskave kažejo, da se »majhni« prehodi (na primer odločanje o lastnem videzu, prvem spolnem odnosu ...) zgodijo pri vse zgodnejši starosti, medtem ko se vse bolj podaljšuje ekonomska, materialna, socialna in emocionalna odvisnost mladih od staršev. Mladost se torej vse bolj podaljšuje, saj se vse več mladih izobražuje dlje, posledica podaljšanega obiskovanja šole pa pomeni poznejši vstop na trg dela. Za večino mladih je postalo skoraj nemogoče, da bi prešli neposredno iz šole v službo, zato mladi zapuščajo dom staršev vse pozneje (Kuhar 2009, 4).

1.1 SPREMINJANJE MLADOSTI

V tradicionalnem življenjskem poteku mladostniškega obdobja bi po življenjskih »pravilih« in po pričakovanju družbe, po končanem šolanju sledila hitra zaposlitev, po ekonomski

neodvisnosti mladostnika bi sledila poroka, temu rojevanje otrok, oblikovanje lastne družine idr. (Ule 2003, 13). Danes veliko mladih ne gre po časovno ustreznem prehodu tradicionalnega mladostniškega obdobja, kar povzroča zanje precejšnjo negotovost in nejasnost, saj jim zaradi pomanjkanja primerljivih izkušenj nihče ne stoji ob strani, še več, odstopanje od zelenih tradicionalnih standardov povzroča socialno napetost in različne vrste pritiskov na prizadete posameznike (Hagestad v Ule 2003, 14).

Pred časom so se ljudje in tudi mladi lahko zanesli na nesporno gotovost tradicije in so občasne izgube smisla lahko hitro premagali s tem, da so odgovore poiskali v običajih, rutinah, generacijski izkušnji, navadah, religiji, normah. Sodobni človek nima na voljo tega varovalnega »ovoja smisla«, oziroma se vzpostavljajo nove navade in norme, zato so mladi še bolj izpostavljeni morebitnim izgubam življenjske usmeritve in smisla (Ule 2008, 40). Skupnost je zamenjala individualizacija, ki prinaša številne pritiske in strese na ravni realnega vsakdanjega življenja, med katerimi prevladujejo stresi zaradi občutka negotovosti, nekompetentnosti in obenem vse bolj zgodnji pritiski dolgoročnih izbir (Beck v Ule 2003, 28). Tako so mladi bolj ali manj prepuščeni sami sebi.

Razmerja med delom in življenjskim potekom so postala vse bolj odvisna od nepredvidljive dinamike trga dela, zaradi katere so poklicne kariere in stabilne zaposlitve manj zanesljive (Ule 2008, 42). Manjše možnosti zaposlitve, delovne razmere in razlike v zaslužkih, zmanjšujejo stabilnost življenjskega poteka in vplivajo na odločitve v zasebnem življenju, načrtovanju družine in rojstvo otrok (Ule 2008, 41–42).

1.2 PODALJŠEVANJE IZOBRAŽEVANJA

Izobraževanje se je v Sloveniji v zadnjem desetletju izjemno spremenilo, saj odprte možnosti izobraževanja, pojmovanje izobrazbe (njene stopnje in smeri) kot ključnega dejavnika družbene mobilnosti, povzročajo vključitev vse večjega deleža mladih na višje ravni izobraževanja (Ule 2003, 31). Na znanju temelječe gospodarstvo, ki ga je oblikovala informacijsko tehnološka revolucija dvajsetega stoletja, je spremenila pojmovanje ekonomije, družbe in kulture (Baldry in drugi 2007, 28). Oblikovati se je pričel nov tip mladosti, ki poudarja izobraževanje in samooblikovanje mladih. Uletova (2003, 31) ga imenuje »izobraževalni moratorij mladosti«. Je časovno razširjen in vsebinsko zelo bogat, saj zajema

več kot le izobraževanje. To dokazuje tudi hitra rast števila novih diplomantov višješolskega in visokošolskega izobraževanja. Statistični urad Republike Slovenije beleži, da je v letu 1991 študij zaključilo 6.000 študentov, v letu 2001 pa že dvakrat toliko. V letu 2011 je število diplomantov višješolskega in visokošolskega izobraževanja prvič preseglo številko 20.000 (Kozmelj 2012).

Visok delež diplomantov v Sloveniji je po eni strani odraz politike, ki je že od začetka devetdesetih let spodbujala vključenost mladih v izobraževanje in njihovo nadaljevanje izobraževanja na terciarni stopnji, da bi tako izboljšali izobrazbeno strukturo delovne sile. Na drugi strani pa je tudi odraz naraščajočih izobrazbenih prizadevanj mladih in njihovih staršev, ki izobrazbo prepoznajo kot pomembno zagotovilo za kasnejši boljši položaj na trgu delovne sile (Trbanc 2007, 41).

Tako imenovani »izobraževalni moratorij« je ciljno-namensko usmerjen (Ule 2003, 31). Od mladih se pričakuje, da ostajajo v šoli podaljšano obdobje in dosežejo visoko stopnjo izobrazbe. Ta norma se je razvila skozi prepričanje, da se mlade najbolje pripravi za delo s formalnim izobraževanjem (Ule 2008, 139). V tem času narašča avtonomnost mladih, prične se oblikovati življenjski svet in vrstniška kultura mladih, mladi pridobivajo znanje in izobraževalne dosežke. Kljub vsem pritiskom nanje, jim to obdobje vseeno ponuja precej prostega časa za osebne dejavnosti in cilje. To je čas odlaganja obveznosti odraslih in vstopa v odraslo družbo, saj se zaradi težkih razmer ob prehodu na trg delovne sile, podaljšuje vstop mladih v svet odraslosti. Tako si v času izobraževanja lahko pridobijo skoraj vse kompetence odraslih, razen ekonomske samostojnosti (Ule 2003, 31). Za večino zaposlitev, ki so danes na voljo, je na žalost akademska izobrazba nepotrebna ali celo nepomembna. Posledica vse pogostejšega in povečanega izobraževanja je, da se za enaka delovna mesta in za znanja, ki naj bi jih obvladali, danes zahteva visokošolska ali fakultetna izobrazba. Izobraževalni sistem in potrebe nekaterih poklicnih skupin si s tem le višajo poklicni status in blaginjo. To še posebej velja za trgovino, storitve in administrativna dela. Čeprav je izobraževanje zelo pomembno, bi namesto večletnega izobraževanja za nekatere poklice zadostoval le nekajtedenski tečaj. Zato je tudi veliko mladih razočaranih, saj morajo za določeno delovno mesto nadaljevati izobraževanje, po koncu izobraževanja, pa nič lažje ne dobijo zaposlitve (Ule 2008, 139).

1.3 SOCIALNI IN EKONOMSKI POLOŽAJ MLADIH

Mnoge raziskave so že pokazale, da mladi v Sloveniji nadpovprečno dolgo ostajajo doma pri starših. Podatki Eurostata kažejo, da v povprečju slovenski mladi fantje zapustijo dom staršev pri 31,5 letih, dekleta pri 29,6 letih (Pirc 2010). Razlogov za to je več. Od podaljševanja izobraževanja, problemov z zaposlitvijo, materialnih pogojev, socialnih in kulturnih vidikov ter majhnosti države, zaradi česar se ni potrebno preseliti daleč stran za dosego izobraževanja in zaposlitve.

Starši današnje mladine skušajo svojemu otroku dati vse, česar oni niso imeli. S tem jim skušajo vse čim bolj olajšati, jih čim dlje imeti zase, želijo jih imeti tudi čim dlje pod nadzorom. Mladi se zaradi lahkega načina življenja ne želijo odseliti od staršev. Ko pa želijo to le uresničiti in si ustvariti svoj dom in družino, pogosto nimajo dovolj sredstev. Nič kaj optimistično ni prebrati kazalnik, ki pove, da je bila le tretjina mladih, starih od 25 do 29 let, zaposlena v letu 2010, svoje gospodinjstvo, pa je imela zgolj petina vseh v tem starostnem obdobju (MMC RTV SLO 2011). Zaposlitve kljub višji izobrazbi ne dobijo zlahka, komur se posreči dobiti zaposlitev za določen čas, pa se jim finančno nikakor ne uspe osamosvojiti.

Podaljšana ekonomska odvisnost od staršev ni nekaj, kar bi si večina mladih želela, ker bi jim bilo tako lažje preživeti, saj obenem zahteva od njih tudi to, da vzdržijo številne konflikte, ki izvirajo iz te podaljšane skupnosti staršev in odraščajoče mladine. Mirjana Ule (2008, 213) pri svojem raziskovanju ugotavlja, da v teh skupnostih starši prevladujejo, saj imajo več ekonomske in politične moči. Po eni strani mladi danes telesno prej dozoriijo in prej vstopijo v adolescenco, po drugi strani pa se jim v povprečju zaradi podaljševanja šolanja za desetletje podaljša odvisnost od staršev.

Tako je mladost postalo obdobje težkih preizkušenj, kjer imajo predstavniki manj pravic, privilegijev ter nižji družbeni status, saj po šolanju mladi le redko dobijo delo, ki ustreza njihovim kvalifikacijam, na začetku pa so običajno obsojeni še na najnižja plačila. Nizka cena dela mladih nagrajuje zaposlovalce, saj s tem pridobijo poceni delovno silo z najnovejšo izobrazbo. Mladi pa imajo brez svojih ekonomskih in političnih predstavnikov tudi malo pravic in privilegijev ter nižji družbeni status (Ule 2008, 213).

1.4 PROBLEM BREZPOSELNOSTI MLADIH

Nezaposlenost lahko predstavlja enega od pomembnih stresnih dejavnikov v življenju posameznika in hkrati predstavlja skorajda že normativni dogodek, ki podaljšuje obdobje mladostništva (Dekleva 2007, 20). Martina Trbanc je v svojem raziskovanju brezposelnih mladih ugotovila, da je v Sloveniji stopnja brezposelnih mladih, starih od 15 do 24 let, relativno nizka (35,3 %) in z nekaj nihanji pada vse od sredine devetdesetih let, ko se je začel opazno povečevati delež tistih, ki so šolanje nadaljevali na terciarni stopnji. Ta delež bi bil zagotovo še nižji, če ne bi bilo študentskega trga dela (Trbanc 2007, 42). Mladi se seznanjajo z možnostmi, ki jim jih trg ponuja, v veliki večini pa so tudi vključeni v sistem preko študentskega dela. Tako se tudi po končanju študija izognejo statusu brezposelne osebe in si z neposredno vključitvijo v delovni proces nabirajo izkušnje in izoblikujejo predstavo o delovnem okolju. Tudi Rapuš Pavlova (2005, 13) ugotavlja, da je za mlade značilno, da že v času šolanja občasno sezonsko, počitniško ali honorarno bolj ali manj redno opravljajo delo za plačilo in občasno vstopajo na trg dela.

Študentsko in dijaško delo je v Sloveniji zelo razširjeno, saj je to za delodajalce ne le daleč najcenejša oblika angažiranja delovne sile, temveč tudi zaposlovanje, pri katerem imajo do delovne sile najmanj obveznosti. Relativno izobražena, fleksibilna in poceni študentska sila, pa žal vpliva tudi na večjo brezposelnost med mladimi, ki se po šolanju znajdejo na trgu delovne sile (Trbanc 2007, 54–55).

Mlade lahko brezposelnost zelo zaznamuje, saj različne študije kažejo, da imajo nezaposleni mladi predvsem drugačno samopodobo in samospoštovanje ter stališča do sveta in življenja, kot zaposleni mladi. Strokovnjaki opozarjajo tudi na to, da lahko dlje časa trajajoča brezposelnost usodno spremeni njihov odnos do dela. Negativen odnos do dela deluje kot nekakšen obrambni mehanizem pred prehudo psihično stisko (Ule 2008, 216). Mladi so tako obremenjeni z družbenimi konflikti in nasprotji, ki se prej kot slej pokažejo takrat, ko pričnejo iskati prvo zaposlitev. Če je izobraževanje nova norma današnjega časa, se ta norma za mnogo mladih diplomantov podre ob vstopu na trg delovne sile.

Nezaposlenost mladih je raziskoval in analiziral sociolog P. Warr, ki je navedel številne možne negativne posledice nezaposlenosti (Warr v Ule 2008, 215–216):

- strah pred materialnim pomanjkanjem in povečana negotovost glede prihodnosti,

- zoževanje življenjskih ciljev in načrtov, zmanjševanje prizadevanj, odpovedovanje dolgoročnim odločitvam, kot so odločitev za svojo družino, rojstvo otrok,
- zniževanje socialnega statusa in ugleda, odsotnost samopotrjevanja in občutka lastne uspešnosti,
- več psiholoških stresnih situacij, na primer pri neuspešnem iskanju zaposlitve,
- oženje socialnih stikov in odnosov, rušenje podpornih socialnih omrežij.

Za mlade je težko, če se znajdejo na trgu dela v vlogi brezposelne osebe, velikokrat brez ali skoraj brez delovnih izkušenj, včasih s »previsoko« izobrazbo in s prevelikimi pričakovanji (Lah in drugi 2012, 22). Strokovnjaki ugotavljajo, da so mladi najbolj občutljivi na ekonomska nihanja. V obdobju stagnacije ali recesije, brezposelnost še toliko bolj prizadene mlade, ki v sistem trga delovne sile šele vstopajo. Na brezposelnost vplivajo tudi strukturna neskladja med povpraševanjem in novimi pritoki mladih na trg delovne sile. Neskladja se kažejo tako pri stopnjah izobrazbe kot tudi pri vrstah izobrazbe. Ker je visoko izobraženih mladih preveč in ker je za določene poklice, za katere se mladi še vedno največ odločajo, malo povpraševanja, se mladi odločajo za sprejemanje zaposlitev, ki so manj zahtevna, manj plačana in za katere so preizobraženi. S tem pa, ko bolj izobraženi mladi sprejemajo manj zahtevne zaposlitve, na trgu prihaja do substitucijskega izrivanja manj izobraženih iz njihovih tradicionalnih področij (Trbanc 2007, 53). Vendar pa še vedno veliko delodajalcev ne zaposluje visoko izobraženih delavcev za nizko kvalificirane poklice. Zaradi spremenjene demografske strukture populacij, predvsem staranje populacij in manjše generacije mladih (in s tem tudi manjši pritoki mladih na trg delovne sile), bi bilo logično pričakovati, da se bo brezposelnost mladih zmanjševala in da bodo zlasti dobro izobraženi mladi med najbolj iskanimi kategorijami na trgu delovne sile (Trbanc 2007, 51). A žal do tega še ni prišlo.

2 ZAPOSLOVANJE MLADIH

Zaposlitev dandanes uvrščamo v osrednji del vsakdanjega življenja, saj predstavlja ključni vir finančne neodvisnosti, statusa, prestiža, identitete ter socialne participacije (Rapuš Pavel 2005, 12). Zato je zaposlitev zelo pomembna, pa vendar tako problematična. Mladi se ob vstopu na trg delovne sile srečujejo tako z brezposelnostjo, kot tudi s hitrimi spremembami delovnih mest.

Pomen plačanega dela je za posameznika družbeno vrednoteno delo in je instrument življenjskih možnosti, socialno vezno sredstvo, ki izpolnjuje funkcijo varnosti in priznanja, ter predstavlja temeljne predpostavke zadovoljivega identitetnega razvoja in socialne integracije posameznika. Vstop v zaposlitveni sistem za mladostnika pomeni pomemben kazalec za doseg statusa odraslega, saj se poleg materialnih in socialnih učinkov kaže tudi v samopodobi in identiteti posameznika, ter pomeni avtonomijo in socialno integracijo mladostnika v status odraslosti (Dekleva 2007, 11–12).

Slovenski trg delovne sile se izredno spreminja. Včasih, v času »socialne blaginje«, so poznali le polno zaposlenost, zaposlitve so bile varne, omogočale so številne ugodnosti (Ignjatović 2002, 177). Dandanes, v času tržnega gospodarstva, pa se pojavljajo nove povezave med izobraževanjem, brezposelnostjo, vseživljenjskim učenjem in poudarkom na individualni samouresnitvi v poklicu. Ključna procesa na trgu dela sta fleksibilnost in restrukturiranje in nihče več se ne more zanašati na doživljenjsko službo (Kuhar 2009, 4). Družba dela se spreminja v družbo tveganja. Oblik zaposlitev je vedno več in čeprav še vedno govorimo o polni zaposlenosti, se dopušča določena družbeno sprejemljiva stopnja brezposelnosti. Kljub temu, da je polna zaposlenost in delo za nedoločen čas še vedno prevladujoča oblika zaposlitve, se pogoji zaposlovanja in način organiziranja dela vse bolj spreminja (Ignjatović 2002, 177).

2.1 FLEKSIBILIZACIJA TRGA DELOVNE SILE

Ukrepi, ki omogočajo hitrejšo prilagajanje in reagiranje na trgu delovne sile, so vedno bolj pogosti. Še posebno mladi, ki na trg šele vstopajo, nadpovprečno pogosto opravljajo

fleksibilne oblike zaposlitve (Ignjatović 2002, 42). Fleksibilizacija trga dela spreminja pogoje zaposlovanja in načina organiziranja dela v smeri vse večje raznovrstnosti. (Ignjatović, Kanjuo Mrčela 2004, 230). Med najbolj uporabljene oblike fleksibilnega dela v slovenskih organizacijah sodijo: delo za določen čas, nadurno delo, delo s skrajšanim delovnim časom (part-time), delo v izmenah in delo ob vikendih (Ignjatović 2002, 183). Fleksibilizacija se pojavlja na področju distribucije delovnega časa (znižanje delovnega urnika), sklenitve pogodb o zaposlovanju (delo s skrajšanim delovnim časom, za določen čas ipd.), delovne zakonodaje (manjša togost) in delovnih mezd (večje nihanje minimalnih delovnih mezd, večje razhajanje med različnimi skupinami zaposlenih). Miroljub Ignjatović (2002, 41) pojasnjuje, da gre pri fleksibilizaciji za spreminjanje temeljnih predpostavk in pojmov, ki obvladujejo trg delovne sile in sfero zaposlovanja: delovno pogodbo, delovno mesto in delovne ure. *»Vse te spremembe bistveno vplivajo na položaj različnih socialnih skupin, saj je področje dela še vedno temeljni dejavnik socialne stratifikacije.«* (Ignjatović 2002, 41).

Delodajalci in država spodbujajo fleksibilne oblike zaposlovanja, saj naj bi omogočala lažje spoprijemanje s hitrimi in težko napovedljivimi spremembami, ki so značilne za sodobno globalno poslovanje in naj bi omogočale ustvarjanje novih delovnih mest in s tem reševanje problema brezposelnosti. Tudi s stališča posameznikov fleksibilizacija dela lahko pomeni večjo možnost izbire in lažje usklajevanje različnih delov življenja (delovnega, družinskega, zasebnega, političnega, itn.) in vrst dela (plačanega, gospodinjskega, skrbstvenega, prostovoljnega) (Ignjatović, Kanjuo Mrčela 2004, 231). Tudi Bovenberg in Wilthagen (2008, 326) sta prepričana, da fleksibilizacija pomeni boljše prilagajanje trgu saj tako delodajalci lažje sledijo trendom globalizacije in z različnimi oblikami dela lažje ugodijo zaposlenim. Vendar pa ostaja odprto vprašanje, ali te zaposlitve vodijo v stabilno zaposlitev ali predstavljajo past in vodijo mlade v marginalizacijo in izključenost. Po mnenju Rapuš Pavel Janje (2005, 12) pojav začasnih zaposlitev povečuje fleksibilnost trga delovne sile, toda hkrati zmanjšuje socialno varnost zaposlenih na teh delovnih mestih, predvsem krajše delovne sile ter prej brezposelnih.

Tudi sicer so mladi najbolj nagnjeni k negativnim spremembam povezanih s fleksibilizacijo trga delovne sile. Ne le da večinoma fleksibilna delovna sila dela manj, tudi manj zasluži. Ti. *»working poor«* skupine le stežka kaj privarčujejo in si ustvarijo samostojno pot, stanovanje ipd. Čeprav imajo s fleksibilnim delovnim časom več možnosti opravljanja dela, si mladi povečini tako organiziranega dela ne želijo, saj se ne počutijo povezane s podjetjem, ne pripada jim veliko ugodnosti, ki bi jih kot redni delavci dobili in zato se počutijo manjvredne.

Tako časovna omejenost in prostorska razpršenost zaposlitve le rahlja vezi med delavcem in podjetjem in manjša lojalnost delavca v podjetju (Ignjatović 2002, 46–47). Martina Trbanc pojasnjuje (Trbanc v Črnak Meglič 2005, 138) da *»opravljanje začasnih in fleksibilnih oblik zaposlitev pri mladih pogosto predstavlja čakalno oz. preizkusno dobo za vstop v bolj trajno zaposlitev, torej dalj časa trajajoče obdobje, v katerem podjetje testira prilagodljivost, produktivnost, pripadnost in podobne lastnosti mladih zaposlenih«*.

Z uvajanjem fleksibilnejših oblik zaposlovanja, pa se zmanjšujejo različne oblike varnosti, kot so varnost trga delovne sile, varnost zaposlitve, varnost samega dela, varnost delovnih mest, reproduktivna varnost delovne sile, varnost predstavljanja delovne sile ter varnost dohodka. Vse to vpliva na zmanjšanje občutka varnosti tudi pri posameznikih, zato Beck (v Ignjatović 2002, 131) opozarja na ustvarjanje nove družbe – družbe tveganja.

Tvegane zaposlitve, nove oblike organizacije dela in nove oblike pogodb zaznamujejo današnjo generacijo mladih, ki zaradi fleksibilizacije težje najdejo varno zaposlitev, s katero bi se lažje osamosvojili in pričeli graditi svojo kariero in prihodnost. Zato je potrebna takšna zakonska regulacija trga delovne sile, da bi zagotavljala delovne standarde in delovanje trga delovne sile, ki bi bili varni in ki bi ščitili delavce pred izgubo zaposlitve, dohodka in drugimi tveganji, povezane z zaposlitvijo (Ignjatović 2002, 48). Tu gre za proces strukturnega spreminjanja narave zaposlitev, zato bodo mladi tudi v prihodnje bolj izpostavljeni netipičnim oblikam zaposlitve. Ivan Svetlik (v Rapuš Pavel 2005, 22) je v svojem raziskovalnem poročilu predlagal, da bi morali namesto omejevanja netipičnih oblik zaposlitev prilagoditi dinamiko dogajanja na trgu delovne sile. Torej za omilitev tveganj pri vstopu mladih na trg delovne sile, bi morali razviti ustrežnejše podporne sisteme, kot so socialna politika, stanovanjska politika, kreditna politika in podobno, saj so še vedno vezane na tipične trajne zaposlitve.

2.2 PREHOD IZ IZOBRAŽEVANJA V ZAPOSLOITEV

Vstop v svet dela je za mladega človeka izrednega pomena, saj pomeni njegovo socialno in ekonomsko osamosvojitve v družbi (Fajfar 2005, 5). Vendar pa je iskanje prve zaposlitve dandanes projekt, ki se ga morajo mladi diplomanti lotiti sistematično. Mladim, ki iščejo svojo prvo priložnost, velikokrat to pomeni najtežji korak v svoji karieri in v življenju.

Prehod iz šole v zaposlitev, za mlade pomeni prehod iz mladosti v odraslost. Vstop na trg dela namreč omogoča dolgoročno načrtovanje življenja, kariere, družine. Dokler se mladi ekonomsko ne osamosvojijo, še naprej živijo nekakšno podaljšano otroštvo, v odvisnosti od družine in od družbe, zato jih vse težji prehod iz izobraževanja v zaposlitev zelo prizadene. Mladi z višjo izobrazbo imajo načeloma večje možnosti za zaposlitev, vendar se je za njih najprej začel uveljavljati sistem fleksibilne podzaposlenosti, ki se je oblikoval na robu uradnega sistema polne zaposlitve. Zanje to pomeni menjavanje nezaposlenosti z obštudijskimi zaposlitvami, delnimi zaposlitvami, z delom v alternativni ekonomiji in podobno. (Ule 2008, 193–194).

V zadnjih dveh desetletjih prehajanje mladih v svet dela zaznamujejo tri glavne spremembe (po European youth forum v Rapuš Pavel 2005, 14):

- prehod na trg delovne sile se je zaradi podaljševanja izobraževanja pomaknil na poznejšo fazo posameznikovega življenja;
- trajanje prehoda se podaljšuje zaradi negotovosti na trgu dela in vključevanja v občasne oblike dela;
- mladi so zaradi deregulacije trga delovne sile, sprememb v sistemu socialnega varstva in zmanjševanja povprečnih dohodkov bolj ranljivi in nezavarovani.

Novi zaposlitveni vzorci, pomanjkanje delovnih mest in gospodarska recesija zajemajo mlade, ki danes na novo vstopajo na trg delovne sile. Srečujejo se z močno spremenjeno strukturo zaposlitvenih možnosti, ki jo predstavljajo predvsem manj varne zaposlitve, še posebej zaposlitve za krajši delovni čas in za določen čas (Ule 2008, 215). Vendar kljub temu imajo bolj izobraženi večje možnosti pri iskanju zaposlitve. Po statističnih podatkih je bilo leta 2011 v Sloveniji delovno aktivnih 76 % oseb z višje- in visokošolsko izobrazbo, medtem ko je bilo s srednješolsko izobrazbo 57 % oseb, najmanj ugodno, le 26 %, je bilo delovno aktivnih tistih z dokončano osnovnošolsko izobrazbo (Lah in drugi 2012, 19).

Anton Kramberger (2007, 13) opozarja, da je *»zaposljivost pogoj za zaposlenost«*. S tem imajo mladi zagotovo največ težav, saj jim primanjkuje izkušenj, znanja in sposobnosti, ki se običajno zahtevajo od njih na prvih delovnih mestih. Za delodajalce imajo mladi diplomanti pogosto kar dobro poklicno znanje, pritožujejo pa se nad njihovimi drugimi, nepoklicnimi in netehničnimi sposobnostmi. Dobiti delo, ustrezno izobrazbi, je med enako usposobljenimi mladimi, odvisno od družinskega ozadja, *»univerzitetna diploma je le vstopnica, ki dovoljuje*

vstop na pot do uspeha, toda nikakor ni vstopnica za uspeh» (Côte, Allahar v Ule 2008, 141). Za tiste, ki nimajo sreče, izjemnih sposobnosti ali dobrega družinskega ozadja, je iskanje službe kruti boj in vodi predvsem v podaljševanje odvisnosti in negotovost podaljšane mladosti (Ule 2008, 141).

Raziskave SURS-a ter Zavoda za zaposlovanje Slovenije kažejo na to, da mladi dobijo svoje prve zaposlitve predvsem na osnovi pogodbe za določen čas. Pogodb za nedoločen čas je za mlade diplomante relativno malo, kar pomeni večjo izpostavljenost tveganju izgube službe, še posebno v času te gospodarske krize, manjše možnosti za najem dolgoročnejših posojil, posledično tudi večjo izpostavljenost revščini (Mijatović in Belčič 2009). V Sloveniji je ti. fleksibilna začasna zaposlitev kar velik problem. V Eurostatovi raziskavi so zabeležili kar 70 % delež zaposlitev za določen čas pri mladih med 15 in 24 letom, medtem ko je med prebivalci v EU območju le 40 % delež takšnih zaposlitev (Pirc 2010). Po Eurostatovih statističnih podatkih začasne zaposlitve pri mladih predstavljajo 40,7 % delež, kar je skoraj štirikrat več, kot delež začasnih zaposlitev v starostni kategoriji od 25 do 54 let. Mladi prednjačijo v deležu delnih (part-time) kot tudi začasnih zaposlitev (Lukič 2008, 19).

Prožnost atipičnih oblik zaposlitve in lažje odpuščanje, delodajalcem omogoča prihranke pri stroških dela, še posebno nižje stroške dela imajo delodajalci pri študentskem delu, zaradi česar se je v zadnjih letih ta oblika dela občutno povečala. Skupen obseg študentskega dela v zadnjih letih naj bi po raziskavah Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve, znašal nad 300 mio EUR na letni ravni ali nekaj več kot 3 % trga delovne sile. Iz študije o Ekonomskih vidikih študentskega dela iz leta 2010 je razvidno, da je letni obseg študentskega dela enak 30.000 polno zaposlenim, od tega 20.000 iz naslova dela študentov. Študentsko delo je v zdajšnji obliki zagotovo nelojalna konkurenca rednim oblikam zaposlitve, saj pomeni najcenejšo in najbolj fleksibilno obliko dela za delodajalce, mladim pa ne omogoča pridobivanja formalnih delovnih izkušenj, ki bi jim koristile pri iskanju prve zaposlitve. (Kotolenko 2012, 7–10). Zaradi nesistemske ureditve prožnosti trga delovne sile, študentskega dela in varnosti zaposlitve je potrebno zaščititi ranljive skupine, kamor spadajo tudi mladi ob iskanju prve zaposlitve.

Ker se je število ljudi z visokošolsko diplomom v zadnjih letih izjemno povečalo, bi pričakovali, da se je v nekaj letih tudi gospodarstvo pri nas in v celotni Evropi izredno spremenilo. Vendar kljub vse večjemu številu visoko kvalificirane delovne sile, nikjer ni bilo zaslediti kakšnih znatnejših premikov v domačih gospodarskih panogah. V prejšnjih letih smo za potrebe gospodarstva intenzivno uvažali samo nizko kvalificirano delovno silo, v Sloveniji

je izjemno močna predvsem predelovalna industrija, o kakšnih večjih visokotehnoloških obratih, ki bi imeli potrebe po toliko diplomantih pa ni in žal tudi ne kaže na to. Priča smo bili celo sprejemu akta, da mora nezaposlena oseba, prijavljena na Zavodu za zaposlovanje, sprejeti delovno mesto, ki zahteva za 2 stopnji nižjo izobrazbo od iskalca službe. In to je bilo še pred gospodarsko recesijo (Mijatović in Belčič 2009).

Za večino mladih je tako postalo skoraj nemogoče, da bi prešli neposredno iz šole v službo. Vse to posledično vpliva na to, da mladi zapuščajo dom staršev vse pozneje, njihova ekonomsko-materialna, emocionalna in socialna odvisnost od staršev se podaljšuje. Hkratno stanje odvisnosti od staršev in avtonomije je eden izmed najbolj določujočih vidikov življenj mladih odraslih. Vse bolj se dviga povprečna starost moških in žensk ob (prvi) poroki. Narašča tudi število samskih mladih in mladih, ki živijo v izvenzakonskih skupnostih. Ljudje so vse starejši ob rojstvu prvega in pogosto edinega otroka (Ule 2003, 63–67).

3 ANALIZA VPRAŠALNIKA

3.1 METODOLOGIJA

Za empirični del diplomske naloge sem se odločila, da preko lastnega vprašalnika raziščem, kako mladi razmišljajo o izobraževanju, o iskanju prve zaposlitve in o njihovih življenjskih razmerah. Od anketirancev sem želela izvedeti, zakaj so izbrali določeno smer izobraževanja, kakšne so njihove izkušnje s trgom dela in z iskanjem službe, kakšen imajo pogled na fleksibilne oblike zaposlovanja, kakšna so njihova pričakovanja glede zaposlitve, plače in podobno.

Za raziskovanje pričakovanj mladih diplomantov glede prve zaposlitve sem uporabila neverjetnostni vzorec anketirancev, s katerim sem zajela manjšo skupino ljudi, ki je ustrezala naslednjim raziskovalnim pogojem: Moški ali ženska, ki je v fazi visokošolskega šolanja, zaključevanja visokošolskega izobraževanja ali je pred kratkim končal/a svoj študij in išče svojo prvo zaposlitev. Za vzorčenje sem uporabila metodo »snežne kepe« (ti. snowball sampling) in tako raziskavo naredila na vzorcu 112 mladih, v starosti med 20 in 30 letom. Takšen starostni razpon mi je omogočil različne poglede na izkušnje in pričakovanja študentov, saj se dandanes študentje vse dlje izobražujejo, nekateri začno z iskanjem službe šele pri koncu 20 let, ali pa se med delom še vedno izobražujejo.

Do anketirancev sem prišla s spletno anketo, ki sem jo naredila na spletni strani www.mojaanketa.si in jo poslala kolegom študentom, le ti pa so mi pomagali povečati krog anketirancev tako, da so anketo poslali drugim študentom, ki so ustrezali mojemu vzorcu. Spletna anketa mi je omogočila hiter odziv anketirancev in večjo geografsko raznolikost anketirancev. Nekaj vprašalnikov pa sem razdelila tudi osebno, v tiskani obliki prijateljem in znancem, za katere sem vedela, da ustrezajo raziskovalnim pogojem. Tako sem dobila naslednji vzorec vprašanih: 43 % tistih, ki se še izobražujejo na visokošolskem programu, 17 % tistih, ki so v fazi zaključevanja visokošolskega izobraževanja, 17 % tistih, ki so pred kratkim končali svoj študij in iščejo svojo prvo zaposlitev ter 23 % tistih, ki so pred kratkim dokončali prvo stopnjo višješolskega programa in želijo nadaljevati svoje šolanje na drugi stopnji višješolskega programa.

Povprečna starost anketirancev je bila 23,1 leta, največ je bilo med njimi žensk (81 %), saj so le te v Sloveniji v povprečju bolj izobražene kot moški. Podatki statističnega urada (Đokić 2012) namreč sporočajo, da je v obdobju 2002-2010 diplomiralo 91.000 žensk, oziroma 60 % več kot moških. Ker je vzorec premajhen glede na število študentov in način raziskovanja ni reprezentativen, raziskave ni mogoče posploševati na proučevano populacijo. Tako sem si pri sestavi lastnega vprašalnika, kakor tudi pri interpretaciji ugotovitev, pomagala s podatki Statističnega urada Republike Slovenije in s podatki mednarodne raziskave Evrostudent SI 2007, 2010. Vprašalnik je zajemal 18 vprašanj, večino zaprtega tipa, tri vprašanja so zahtevala še dodatno obrazložitev, eno vprašanje pa je bilo odprtega tipa.

Moje začetne hipoteze, ki sem jih preko raziskovanja potrdila ali ovrgla, so bile:

- Mladi v izobraževalnem sistemu so dandanes zelo pesimistični glede pridobitve prve zaposlitve.
- Zaradi podaljševanja izobraževanja in problemov s pridobivanjem prve zaposlitve so mladi dlje časa odvisni od staršev in kasneje preidejo v dobo odraslosti ter (materialne in psihološke) neodvisnosti.
- Mlade v izobraževalnem sistemu zelo skrbi njihov socialni položaj v prihodnosti.

3.2 INTERPRETACIJA REZULTATOV

3.2.1 Podaljševanje izobraževanja

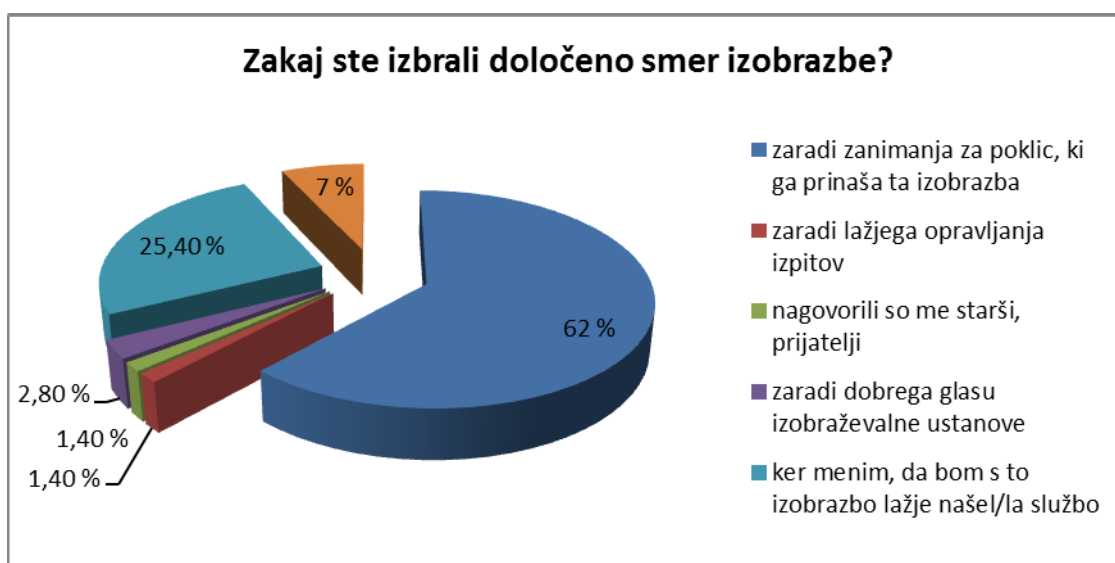
Ugotovili smo že, da se formalno izobraževanje podaljšuje in večina mladih po končani srednji šoli še ne namerava vstopiti na trg dela. To sem dokazala tudi z anketo, saj je med anketiranimi, ki so že dokončali višješolsko izobraževanje ali so še vedno študentje višješolskih programov, še vedno več kot polovica takšnih (52 %), ki bi nadaljevali izobraževanje. Tudi raziskava Evrostudent SI 2010 je pokazala, da več kot tretjina študentov (skoraj 40 %) namerava po zaključku študijskega programa, ki ga obiskujejo, nadaljevati študij na 1., 2. ali 3. bolonjski stopnji ali drugem študijskem programu v Sloveniji ali tujini (MVZT 2010, 11).

Podaljševanje izobraževanja lahko pripišemo predvsem razvoju celotne družbe, saj se ustvarjajo delovna mesta, ki zahtevajo vse več znanja, dosežena izobrazba pa naj bi bila glavno merilo, po katerem delodajalci pri iskanju novih delavcev izbirajo kandidate. Šolanje na višjih stopnjah je še vedno brezplačno, zaradi česar se tudi več mladih odloči izkusiti študentsko življenje in s tem povezanim svobodnejšim življenjem (Lah in drugi 2012, 18).

3.2.2 Izbira izobraževanja

Statistični podatki kažejo, da je bilo leta 2009/2010 kar 36,5 % študentov na področju družbenih, poslovnih, pravnih in upravnih ved². Ker je že dolgo znano, da študentje s tovrstno izobrazbo zaradi množičnosti težko najdejo ustrezno zaposlitev, me je zanimalo, zakaj si mladi izberejo določeno smer izobrazbe. Ugotovila sem, da jih le 25,4 % izbere šolanje zaradi tega, ker bi s tisto izobrazbo lažje našli zaposlitev, najraje si izberejo izobrazbo, ki jih najbolj veseli in zanima (glej Graf 3.1).

Graf 3.1: Odločanje o smeri izobraževanja.

Znanje ima za gospodarstvo vse pomembnejšo vlogo. Mednarodna raziskava Evrostudent SI 2010, pa je pri študentih preverila, kakšna so njihova pričakovanja glede študija in do kakšne stopnje izbrani študijski program njihova pričakovanja izpolnjuje. 81,6 % študentov je ocenilo, da je zelo pomembno ali pomembno, da jim izbrani študijski program omogoči dobro osnovo za začetno zaposlitev, 14,8 % jih je ocenilo z »niti pomembno niti nepomembno«.

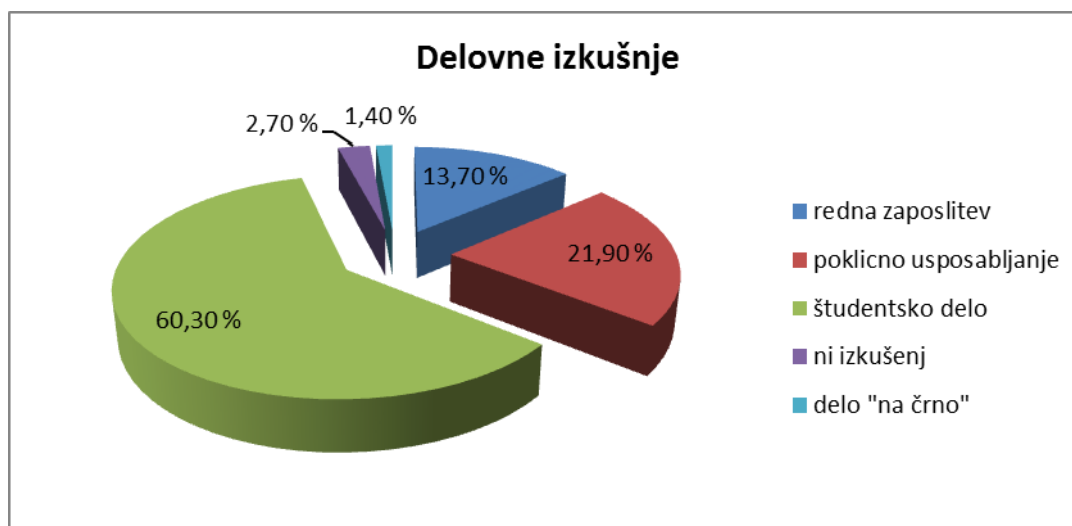
² Drzna Slovenija: na poti v družbo znanja; Statistični podatki o visokem šolstvu (V MVZT 2010, 9).

Vendar jih je le 19,8 % ocenilo, da jim izbrani študijski program omogoča zelo dobro osnovo za začetno zaposlitev (MVZT 2010, 13). Dobra izobraženost mladih je sicer tista, ki odpira več možnosti za zaposlitev na trgu delovne sile, vendar jim zaposlitev in dobri delovni pogoji s tem niso zagotovljeni.

3.2.3 Izkušnje z zaposlitvenim trgom

Prehod iz izobraževanja na trg dela je v življenju posameznika prelomno obdobje in k manj stresnemu prehodu zagotovo pripomorejo tudi izkušnje študentskega dela, praktičnega usposabljanja in neformalnih stikov z delodajalci. Brez teh izkušenj je vstop na trg dela zagotovo še težji, zato se večina študentov že med študijem seznanja z delom. Med anketiranimi jih je izkušnje z zaposlitvenim trgom imelo 71,2 %. Največ delovnih izkušenj so si pridobili preko študentskega dela (60,3 %) in iz obvezne šolske prakse (21,9 %). Vseeno pa me je presenetilo dejstvo, da izmed 112 anketirancev, jih kar 32 še ni imelo izkušenj z zaposlitvenim trgom in štiri anketiranke niso imele niti poklicnega usposabljanja, torej obvezne šolske prakse. To je posledica splošnih izobraževalnih programov gimnazij, saj te šole ne organizirajo šolskih praks in podobnih praktičnih usposabljanj.

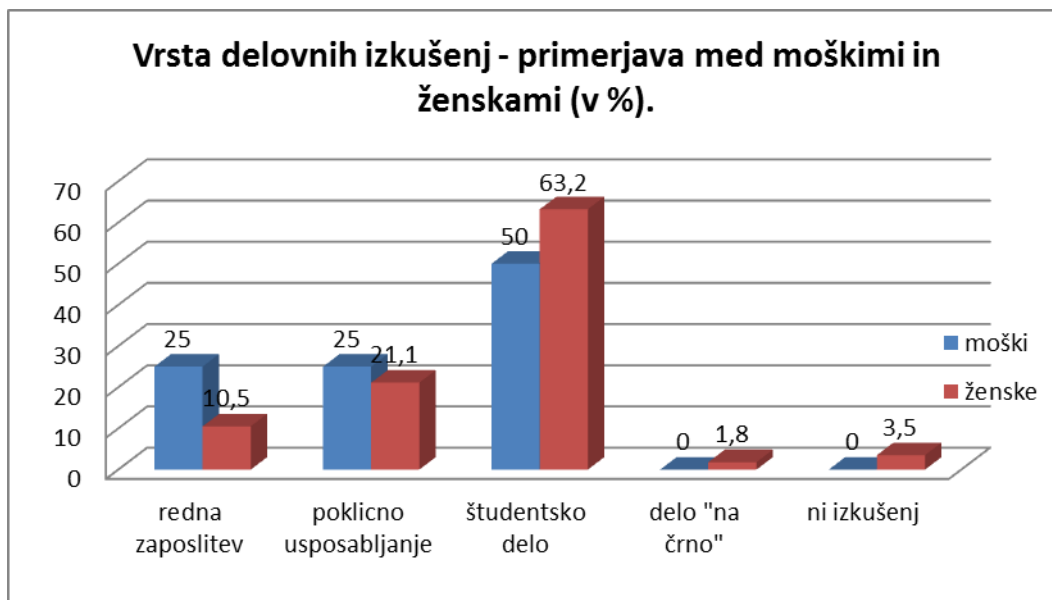
Graf 3.2: Delovne izkušnje.

Narejena analiza med dosedanjimi delovnimi izkušnjami moških in žensk je razkrila, da je v povprečno istem starostnem obdobju, več moških že imelo izkušnje z zaposlitvenim trgom. Redno zaposlenih moških je bilo kar 25 %, čeprav jih večina anketiranih še ni dokončala višješolskega izobraževanja. V primerjavi z moškimi, pa je več žensk že imelo izkušnje z

delom preko študentskega servisa. Presenetilo me je dejstvo, da so se že tri anketiranke (to je 3.5 %) v mladosti soočile z delom »na črno«.

Graf 3.3: Delovne izkušnje mladih.

Porazdelitev delovnih izkušenj študentov je zelo podobno glede na izobrazbeno strukturo obeh staršev. To pomeni, da imajo študentje, katerih starši imajo nizko izobrazbeno strukturo, več rednih delovnih izkušenj, kakor tisti študentje katerih starši imajo visoko izobrazbeno strukturo. Le ti imajo več izkušenj iz občasnih del, predvsem iz študentskega dela (MVZT 2007, 14 in MVZT 2010, 22).

Prijetno pa me je tudi presenetilo dejstvo, da je večina študentov že opravljala dela s področja, ki je zelo ali vsaj pretežno povezano z njihovo izobrazbo (glej Graf 3.4).

Graf 3.4: Področje preteklega ali trenutnega dela.

3.2.4 Iskanje prve redne zaposlitve

Moji anketiranci so bili predvsem študentje, ki so tik pred diplomo. Večina med njimi še ni iskala redne zaposlitve, saj jih kar 55,8 % še nima izkušenj z iskanjem redne zaposlitve. Kljub temu imajo tisti študentje, ki imajo že izkušnje z iskanjem redne zaposlitve veliko negativnih odzivov delodajalcev na njihove prošnje. Le 13 anketirancev od 50-ih, ki so že imeli izkušnje z iskanjem redne zaposlitve, jih ima dobre izkušnje z delodajalci, ki so dali korektne in hitre odgovore. Ostalih 74 % anketirancev, pa je imelo zelo slabe izkušnje z odzivom delodajalcev, saj povečini sploh niso dobili odgovorov na njihove prošnje, niti na tiste, za katere je bilo javno razpisano delovno mesto. Z vprašalnikom sem ugotovila, da so moški imeli boljše izkušnje z delodajalci kot ženske, ne samo v smislu hitrejše zaposlitve, ampak tudi hitrejših odgovorov.

Nekateri so argumentirali, da kljub ustrezni izobrazbi, ne dobijo zaposlitve, ker imajo premalo izkušenj ali pa ne najdejo delovnega mesta za njihovo izobrazbo. Včasih objavijo podjetja razpis za delovno mesto tudi samo zaradi zakonskih formalnosti, v resnici pa imajo kandidata že izbranega. Tako se na takšne razpise prijavijo kandidati, ki imajo upanje, da bodo izbrani, delodajalci pa jih sploh ne obravnavajo, zato se iskalci zaposlitve počutijo izigrano in razočarano. V zadnjem času se ponekod celo odvijajo »uprizorjeni« razgovori, a je že vnaprej izbran čisto določen kandidat.

Pričakovanja mladih glede svoje prve zaposlitve res niso ravno optimistična, saj so na vprašanje, v kolikšnem času pričakujejo, da bodo pridobili svojo prvo zaposlitev v večini odgovorili »več kot pol leta«. Petina anketirancev pa jih je odgovorila »eno leto ali več«.

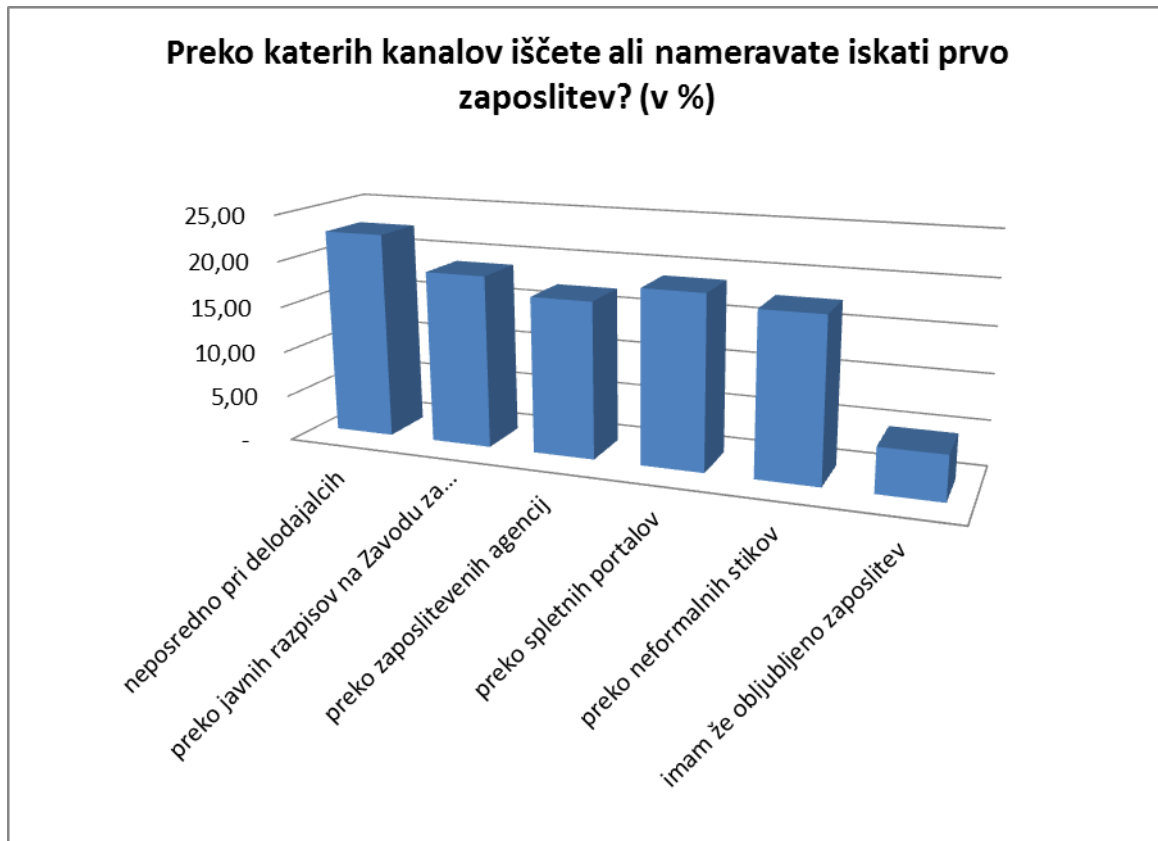
Graf 3.5: Pričakovanja glede pridobitve svoje prve zaposlitve.

Na žalost tudi raziskave Statističnega urada kažejo na relativno dolgo iskanje dela mladih brezposelnih, čeprav veljajo mladi za prilagodljive in pripravljene sprejeti različne zaposlitve. Leta 2011 so tako mladi brezposelni (15–34 let) delo iskali nekaj več kot 11 mesecev, brezposelni, ki so bili starejši od 34 let, pa skoraj 14 mesecev (Lah in drugi 2012, 22).

Iz svoje ankete sem ugotovila, da mladi iščejo ali nameravajo iskati svojo prvo zaposlitev preko več kanalov. Za najbolj pogosto iskanje prve zaposlitve so določili iskanje neposredno pri delodajalcih (22 %), hkrati se v veliki meri poslužujejo iskanja preko javnih razpisov na Zavodu za zaposlovanje in preko spletnih portalov Mojdelo.com, Zaposlitev.net in podobno (18,9 %), malo manj so priljubljene zaposlitvene agencije (kot so Adecco, Manpower, Trenkwalder in druge) in neformalni stiki prijateljev ter znancev (17,7 %). Med vsemi anketiranimi je 4,9 % anketirancev, ki že imajo obljubljeno zaposlitev. Le ti so povprečno hitro dobili zaposlitev (od takojšnje zaposlitve do iskanja preko več kanalov v času 2 mesecev do pol leta), vsi izmed njih so imeli že delovne izkušnje preko študentskega dela s področja, ki je pretežno povezano z njihovo izobrazbo.

Graf 3.6: Kanali, preko katerih mladi iščejo zaposlitev.

Tudi po statističnih podatkih v Sloveniji podatki kažejo, da mladi preko različnih kanalov najdejo zaposlitev. V letu 2009 je po prenehanju izobraževanja skoraj 70 % oseb opravljalo delo, ki je trajalo vsaj tri mesece, nekaj manj kot 40 % teh oseb je to delo našlo s pomočjo družine ali prijateljev, 17 % se jih je prijavilo na razpis objavljen v tisku ali na internetu in je bilo pri tem uspešnih, 11 % teh oseb pa je delo dobilo prek študentskega servisa (Lah in drugi 2012, 23).

3.2.5 Oblika prve zaposlitve

Ne le da mladi iščejo zaposlitev tudi na drugem področju, kot jo zajema njihova izobrazba, temveč so več ali manj pripravljeni delati tudi za skrajšan delovni čas. Kar 92,3 % jih je na vprašanje, »ali bi iskali zaposlitev tudi na področju, ki ne zajema njihove izobrazbe« odgovorilo z DA, na vprašanje »ali so pripravljeni delati tudi za skrajšan delovni čas« pa so z 42,3 % odgovorili »v skrajni sili«, z »da« pa 40,4 %.

Negotovi zaposlitveni vzorci zaznamujejo mlade po celi Sloveniji. Raziskave UMAR-ja, poročila o razvoju, so razjasnile, da je že v letu 2006, 31,5 % mladih delalo v delnih, 63,8 % pa je delalo v začasnih zaposlitvah. Ta stopnja je med mladimi ženskami še višja: 73,3 % (Lukič 2008, 37).

3.2.6 Povezava med šolskim uspehom in iskanjem zaposlitve

Kar 75 % mojih anketirancev je mnenja, da boljši šolski uspeh ne pripomore k temu, da iskalec zaposlitve hitreje najde službo. Delodajalci povečini gledajo predvsem na delovne izkušnje, ki jih je kandidat že pridobil in na to, kakšne so te delovne izkušnje. Medtem, ko bi trajanje študija že lahko imelo kakšne posledice na izbiro kandidata pri delodajalcu, je še vedno vse odvisno od okoliščin. V Mednarodni raziskavi Evrostudent SI 2007 so sicer zabeležili, da se študij skozi leta podaljšuje glede na prejšnja leta in da traja v povprečju študij od prvega vpisa do diplome 6,9 let na univerzitetnem programu, na visokošolskem strokovnem programu pa povprečno 5,9 let (MVZT 2007, 17–18). To lahko pripišemo tudi vse težji zaposljivosti mladih diplomantov, saj zaradi strahu pred tem, da bi po koncu študija pristali na Zavodu za zaposlovanje kot brezposelna oseba, podaljšujejo svoj študij kolikor je to mogoče.

3.2.7 Pričakovana mesečna plača

V svojem raziskovanju me je zanimalo tudi, kolikšna je pričakovana mesečna plača mladih za njihovo prvo zaposlitev. Mladi pričakujejo, da bo njihova neto mesečna plača za prvo zaposlitev v povprečju 850 EUR, kar je dokaj skromno, a vendarle realno pričakovano glede na to, da je bila leta 2011 povprečna neto plača v Sloveniji malo manj kot 990 EUR³. Zanimivo pa se mi je zdelo dejstvo, da imajo tisti mladi, ki že imajo nekaj izkušenj z zaposlitvenim trgom in so že iskali svojo prvo zaposlitev, glede prve plače najbolj skromna pričakovanja, saj pričakujejo, da bo njihova neto plača za prvo zaposlitev med 700 in 900 EUR. Medtem pa imajo tisti z najmanj izkušenj v zvezi z iskanjem svoje prve zaposlitve in tisti, ki imajo tudi zelo malo ali nič izkušenj s kakršnim koli delom, glede svoje prve plače višja pričakovanja – od 1000 do 1500 EUR. Podatki raziskav sicer kažejo, da višja izobrazba zagotavlja večje možnosti za zaposlitev in tudi višje plače (Lah in drugi 2012, 6), vendar

³ Ne glede na to, je približno dve tretjini zaposlenih oseb prejemale plačo nižjo od povprečne. (Lah in drugi 2012, 7).

delovna mesta, za katere so delavci višje plačani, ponavadi ne zasedejo mladi takoj po končanju svojega izobraževanja, ampak tisti, ki imajo že nekaj izkušenj. Štirje od anketirancev so mi dodali tudi opombo »glede na vrsto dela, ki jo bom opravljal«. Zahtevnost dela se med poklici razlikuje in zato so ta dela tudi različno ovrednotena. Zato ta komentar ni bil neprimeren, saj se plače zaposlenih razlikujejo glede na vrsto dela, ki ga ti opravljajo.

3.2.8 Socialni in ekonomski položaj mladih

Pri svojem raziskovanju me je zanimal tudi socialni in ekonomski položaj bodočih mladih diplomantov, saj ena izmed mojih hipotez trdi, da so zaradi podaljševanja izobraževanja in problemov s pridobivanjem prve zaposlitve, mladi dlje časa odvisni od staršev in kasneje preidejo v dobo odraslosti ter (materialne in psihološke) neodvisnosti. Da so mladi dlje časa odvisni od staršev, lahko s svojim vprašalnikom potrdim, saj jih kar 69,2 % živi še pri starših. V svojem samostojnem gospodinjstvu jih živi le 25 %, od tega je večina tistih, ki so že redno zaposleni, le nekaj je takih, ki še niso dokončali izobraževanja.

Graf 3.7: Kje anketiranci trenutno živijo.

Med časom študija le 5,8 % anketiranih študentov živi v študentskem domu. Od teh, ki med tednom ne živijo v študentskem domu, pa jih največ živi pri svojih starših, ker je življenje doma cenovno najbolj ugodno. Med študijskim tednom si morajo študentje, ki so bolj oddaljeni in niso dobili sobe v študentskem domu, zagotoviti stanovanje kje drugje. Takšnih je po raziskavi Evroštudent SI 2010 kar 63,6 % (MVZT 2010, 23). Ker bi vožnja od doma svojih staršev do kraja višješolskega izobraževanja preveč stala ali predolgo trajala, si študentje zato rajši poiščejo zasebno stanovanje v katerem živijo sami ali z drugimi osebami in tako še dodatno obremenijo svoj proračun, oziroma proračun svojih staršev. Tudi zato so

mladi dlje odvisni od staršev, ki jim v veliki meri pomagajo, da se postavijo na svoje lastne noge. Po raziskavi Eurobarometra (Lukič 2008, 27) kažejo podatki, da 44 % mladih meni, da si ne morejo privoščiti izselitve od staršev, dodatnih 28 % jih meni, da je premalo finančno dosegljivih nastanitev. Prav zato se zaradi prisilne stanovanjske rešitve »pri starših« vse bolj brišejo jasne meje med mladostjo in odraslostjo in se pojavlja t.i. »*sindrom polodraslosti*«.

3.2.9 Zadovoljstvo mladih s svojim življenjem

Obdobje mladosti naj bi bilo med najsrečnejšimi obdobji v našem življenju. Mladi, ki so na prehodu iz izobraževanja na trg dela, imajo sicer več skrbi kot takrat, ko so bili mlajši, saj to prelomno obdobje prinaša s seboj novo odgovornost, nove zadolžitve in nove življenjske vloge. Vseeno pa je to obdobje, ki naj bi bilo usmerjeno bolj na prihodnost, torej obdobje, ko naj bi mladi z optimizmom zrl naprej. Zato me je zanimalo, kako so mladi resnično zadovoljni s svojimi razmerami za življenje in delo.

Rezultati niso bili preveč optimistični. Sicer je bilo kar 42,3 % odgovorov »dobro«, medtem pa je s »še kar« zadovoljnih kar 34,6 % mladih anketirancev. »Nezadovoljnih« in »zelo nezadovoljnih« s svojimi razmerami za življenje in delo, pa je kar 11,5 % anketirancev. Enako jih je svoje razmere za življenje in delo ocenilo z »zelo dobro«. Vendar razlika med tistimi, ki so svoje razmere ocenili z »zelo dobro« in tistimi, ki so jih ocenili z »nezadovoljivo« ali celo »zelo nezadovoljivo« ni v tem, da bi bili tisti srečnejši, ki že imajo svoje lastno gospodinjstvo ali bi imeli že redno zaposlitev. Razlika je predvsem v tem, da so nezadovoljni s svojimi razmerami predvsem mladi, ki imajo ali so imeli slabe izkušnje z delodajalci, že dolgo iščejo svojo prvo zaposlitev, ki bi jih osrečevala in bila vsaj pretežno povezano z njihovo izobrazbo. Tisti, ki pa so »zelo zadovoljni« s svojimi razmerami za življenje, ne živijo vsi v samostojnem gospodinjstvu in nimajo vsi rednega dela, vendar pa imajo dobre izkušnje z delodajalci, ali pa takšnih in drugačnih izkušenj sploh še nimajo in se zato z njimi toliko ne obremenjujejo. Kdor nima redne zaposlitve, pa dela preko študentskega servisa na področju, ki je bolj ali manj povezano z njihovo izobrazbo. Verjetno jim to daje boljše občutke z vidika, da njihovo izobraževanje ni bilo zaman in imajo boljši občutek in izhodišče tudi za naprej.

3.2.10 Mobilnost mladih

Ker naj bi bili Slovenci zelo nemobilni, saj je le malokdo pripravljen svoje življenje korenito spremeniti s preselitvijo na drugo stran Slovenije, kaj šele čez mejo, me je zanimalo, kako je z mlado generacijo in njihovo mobilnostjo. Zanimalo me je, če so se pripravljene peljati za svojo prvo redno zaposlitev v 50 km ali več oddaljen kraj. Izvedela sem, da jih je pripravljenih na tako mobilnost skoraj 70 %, še vedno pa jih na takšno, lahko bi rekli kar manjšo mobilnost, ni pripravljenih okoli 30 %. Tako lahko potrdim, da smo Slovenci še vedno manj mobilni.

Graf 3.8: Mobilnost mladih diplomantov.

3.2.11 Občutek odraslosti

Iz svojega vprašalnika sem izvedela, da večina mladih diplomantov še vedno živi pri starših in nima še redne zaposlitve. Pa vendar me je zanimalo, ali se počutijo odraslo. Odgovori so me po svoje kar presenetili, saj se jih večina počuti odraslo (kar 75 % anketiranih), 6 % je na to vprašanje odgovorilo z »ne vem«.

3.2.12 Študentsko delo

Ker ima večina mladih diplomantov izkušnje z delom preko študentskega servisa in ker je bila to vedno pereča tema o prednostih in slabostih študentskega dela, sem se dotaknila tudi te teme. Anketirance sem povprašala o tem, ali menijo, da jim študentsko delo zmanjšuje možnosti za redno zaposlitev. Večina jih meni, da jih ne zmanjšuje, saj so mnenja, da študentsko delo povečuje možnost za redno zaposlitev, ker daje izkušnje, brez katerih

primerno zaposlitev težko dobiš in ker lahko delodajalci študenta, ki dobro opravlja delo, tudi zaposlijo. Ugotavljajo tudi, da je delovnih mest preprosto premalo in da se število razpoložljivih del preko študentskega servisa manjša. Študentsko delo enačijo s pridobivanjem delovnih navad, izkušenj, socialnih veščin in spoznavanje potencialnih delodajalcev.

30,8 % anketirancev pa je bilo mnenja, da študentsko delo zmanjšuje možnosti za redno zaposlitev, kar so obrazložili s tem, da je študentsko delo sicer zelo pomembno in omogoča pridobivanje izkušenj, vendar pa so študentje po drugi strani poceni delovna sila za delodajalce in jih lahko hitro zamenjajo, »z danes na jutri«. Opazili so tudi, da je delodajalcem ceneje zamenjati in uvajati novega študenta, kot pa ob diplomiranju študenta le tega zaposliti.

3.2.13 Pričakovanja mladih glede življenja, zaposlitve in poklica

Kakšna pričakovanja glede svojega življenja, zaposlitve in poklica imajo anketiranci za svojo bližnjo prihodnost, pa sem izvedela v zadnjem, odprtem vprašanju.

Če najprej posplošim, njihova pričakovanja, (oziroma bolj so govorili o upanjih) so bolj ali manj optimistična. Povečini anketiranci pričakujejo bolj zanesljivo zaposlitev in osamosvojitve, ustvarjanje družine in plačo, ki bi jim omogočila normalen življenjski standard. Še vedno so nekateri omenjali zaposlitev za nedoločen čas in poklic v njihovi smeri izobraževanja, povečini pa so poudarjali redno zaposlitev in redno plačilo za opravljeno delo. Tudi glede samega poklica so bili le redki, ki pričakujejo, da bodo dobili zaposlitev na svojem področju izobraževanja, večina jih le upa, da bodo imeli zaposlitev, ki jim bo v zadovoljstvo in ki bo prinašala redni dohodek. Le štirje od 112 vprašanih so na to vprašanje odgovorili precej pesimistično, omenjali so strah glede zaposlitve, preživetja in razmerje, ki bo slabše kot je sedaj. Štirje od anketiranih pa so omenili delo in življenje v tujini.

3.3 UGOTOVITVE RAZISKAVE

»Mladi se danes zavedajo, da je boj za delovna mesta vse bolj krut in neizprosen« (Rapuš Pavel 2005, 9). Kljub temu še vedno izbirajo študijske programe, ki so manj zaposljivi, saj jih

tisto področje veliko bolj zanima in ker jih le malo meni, da jim njihovo izobraževanje omogoča dobro osnovo za začetno zaposlitev, si poskušajo svoje znanje pridobiti predvsem preko študentskega dela. Kot sem ugotovila, večina študentov dela preko študentskega servisa, največ tovrstnih delovnih izkušenj pa imajo predvsem moški, ki imajo v večjem številu zagotovljeno zaposlitev že med študijem.

Večina bodočih diplomantov med svojim študijem še ne išče redne zaposlitve. Tisti, ki pa so že aktivno iskali zaposlitev, imajo po večini negativne izkušnje z delodajalci, ker jim ne odgovarjajo na prošnje, velikokrat zahtevajo izkušnje, ki jih mladi diplomanti še nimajo, ugotavljajo pa tudi, da je za visoko izobražene malo delovnih mest. Mladi sicer veljajo za zelo prilagodljive, saj so pripravljeni iskati delo tudi na drugem področju, kot je njihova izobrazba in so pripravljeni delati tudi za različne oblike delovnih razmerij. Vseeno pa so zaradi negativnih izkušenj na trgu delovne sile zelo pesimistični glede iskanja prve zaposlitve. Prav zaradi vse težje zaposljivosti mladih diplomantov in zaradi strahu pred tem, da bi po koncu študija pristali na Zavodu za zaposlovanje kot brezposelna oseba, podaljšujejo svoj študij kolikor je to mogoče, zaradi česar se lahko kaj hitro znajdejo v začaranem krogu, da postanejo še težje zaposlitvi.

Dober in reden dohodek je tudi eden od pogojev, ki omogoča, da se lahko mladi čim prej osamosvojijo in si ustvarijo lastno družino. S pomočjo vprašalnika sem ugotovila, da je to za mlade primarni cilj. Njihova pričakovana mesečna plača za redno zaposlitev se ne razlikuje od realnega mesečnega dohodka, razen pri tistih, ki še nimajo toliko izkušenj s trgom dela in zato pričakujejo nekoliko večjo plačo.

Zanimivo je, da so bodoči diplomanti in tisti, ki so ravnokar diplomirani, zelo odvisni od svojih staršev, saj jih večina še vedno živi pri njih. Le-ti jih v veliki meri preživljajo in jim pomagajo, da se bodo nekoč sami postavili na noge. Velika večina mladih se kljub temu počuti popolnoma odraslo. V dobo odraslosti, v kateri naj bi se osamosvojili, ustvarili kariero in/ali družino ter postali neodvisni od staršev, pa jih v času študija in v fazi končanja študija preide le malo. Tako lahko potrdim hipotezo, da so zaradi podaljševanja izobraževanja in problemov s pridobivanjem prve zaposlitve mladi dlje časa odvisni od staršev in kasneje preidejo v dobo odraslosti ter (materialne in psihološke) neodvisnosti.

Mladim diplomantom sedanja situacija ne omogoča dobre pogoje za osamosvojitve, dobro zaposlitev in ustvarjanje družine. Zato so glede sedanosti in bližnje prihodnosti razočarani in pesimistični. Bodoči diplomanti in tisti, ki so pred kratkim končali svoj študij se pritožujejo,

da jim zaradi pomanjkanja izkušenj in prevelike izobrazbe delodajalci ne dajo priložnosti. Z diplomskim delom sem tako potrdila tudi drugo hipotezo, da so mladi v izobraževalnem sistemu danes zelo pesimistični glede pridobitve prve zaposlitve. Dobila sem občutek, da mladi vse bolj pričakujejo zaposlitev, ki ne bo povezana z njihovo izobrazbo, vseeno pa si želijo, da bodo na delo radi prihajali, da bodo imeli reden dohodek, ki sicer ne bo zelo visok, vendar si bodo z njim lahko privoščili tudi dopust in dodatne materialne dobrine, želijo si, da bi imeli službo relativno blizu, saj jim predolga vožnja ravno ne ustreza. V svojih izjavah so sporočali, da pričakujejo delo, ki jim bo v veselje in zadovoljstvo in jim bo omogočala solidno eksistenco, osamosvojitve ter možnost, da si ustvarijo družino in podobno. Hkrati pa se seveda zavedajo, da je pridobitev prve zaposlitve težko in naporno iskanje.

Svojo tretjo hipotezo, da mladi v izobraževalnem sistemu skrbijo za njihov socialni položaj v prihodnosti, pa s svojim raziskovanjem lahko ovržem, saj kljub slabim razmeram na trgu delovne sile in težkim iskanjem zaposlitve ter kasnejši osamosvojitvi od staršev, mladi optimistično zrejo v daljno prihodnost in se vidijo v redni zaposlitvi z rednim dohodkom, lastnim domom in družino.

4 ZAKLJUČEK

Problem zaposlovanja mladih je trd oreh ne glede na to ali gre za gospodarsko krizo ali za obdobje blaginje. Trg dela je danes zelo dinamičen. Pojavile so se negotove delovne razmere, ki zelo vplivajo še zlasti na mlade, ki so na prehodu iz izobraževanja v zaposlitev. Ker je prehod iz izobraževanja na trg dela v življenju mladih zelo pomemben, saj je povezan tako z osamosvojitvijo, novimi zadolžitvami, novimi življenjskimi vlogami ter odgovornostjo, je to za mlade precej travmatična izkušnja. Še posebej, ker se diplomanti zavedajo, da je pridobitev prve zaposlitve silno težka, saj jim kljub visoki izobrazbi, s katero naj bi lažje pridobili zaposlitev, manjka relevantnih delovnih izkušenj.

Interes mladih je usmerjen predvsem v družboslovne smeri študija, čeprav je na trgu manj povpraševanja po teh kadrih. Prav zato, ker mladi nimajo priložnosti na trgu dela, iščejo svojo priložnost preko drugih oblik zaposlovanja, še posebno preko študentskega dela in s tem podaljšujejo svoj študij. Nič kaj obetavna je ugotovitev, da se mladi, izobraženi absolventi prijavljajo na prosta delovna mesta z mnogo nižjo zahtevano izobrazbo in tudi tukaj niso konkurenčni, saj delodajalci pričakujejo, da bodo le ti s časoma bolj zahtevni kot tisti, ki nimajo izobrazbe (Pogljajen, 2009).

Mladi si izbirajo svojo izobrazbo glede na to, kaj jih najbolj zanima in prav tako pričakujejo, da bodo delali tisto, kar jih zanima, da se bodo lahko samorealizirali in izkazali. Višja pričakovanja glede prve zaposlitve in plače imajo predvsem tisti, ki še nimajo toliko izkušenj s trgom dela in iskanjem zaposlitve. Ko mladi namreč preidejo na zaposlitveni trg, se jim velikokrat pričakovanja podrejo, saj pričakujejo več, kot z vstopom nanj lahko dobijo. Tako so postavljeni pred dejstvo, da zaposlitve niso zagotovljene in so nezanesljive ter da so odvisni predvsem od samega sebe. Mladi ljudje spoznavajo, da izobrazba ne pomeni tudi družbene varnosti in zaposlitve. Verjetno zato vse bolj pričakujejo zaposlitev, v kateri bodo imeli občutek, da so nekaj dosegli in kjer bi si pridobili spoštovanje, pa če bi šlo za področje njihove izobrazbe ali pa ne.

V tej diplomski nalogi sem ugotovila, da lažje najdejo svojo prvo zaposlitev tisti diplomanti, ki so že med študijem preko študentskega servisa ali drugih oblik dela opravljali delo na delovnem mestu, ki se sklada ali je podobno njihovi izobrazbi. Zato menim, da bi morali tudi

pri visokošolskem študiju bolj spodbujati pridobivanje relevantnih delovnih izkušenj in vzpostavljanje stikov z delodajalci.

Večina mladih ne pričakuje velike plače za svojo prvo zaposlitev, saj so v finančnih pričakovanjih precej realni. Užitek na delovnem mestu in imeti tudi čas zase in za družino jim je pomembnejše od dobrega plačila. Pričakujejo delo za določen čas, pogostejše menjavanje zaposlitve, bolj kot fleksibilnih oblik zaposlitve, ki so danes postale že stalnica pri zaposlovanju mladih, pa se bojijo brezposelnosti.

Ob zaključku bi lahko rekla, da so mladi glede na slabo dogajanje v gospodarstvu in tako posledično tudi na trgu delovne sile, precej pesimistični na kratek rok, vendar ko se ozrejo na svojo prihodnost upajo, da bo situacija drugačna, boljša. Vidijo se kot zaposlene in z redno plačo, upajo na preselitev od staršev in na ustvarjanje svoje lastne družine.

Tako lahko rečem, da mlade ne skrbi njihov socialni položaj v prihodnosti, saj imajo za svoje življenje še veliko načrtov in optimizma. Njihove skrbi so kratkoročne. Iskanje svoje prve zaposlitve, redno plačilo in pridobitev spoštovanja starejših in želja, da bi se situacija kmalu obrnila na bolje. Glede trenutne situacije so zelo pesimistični. S prvo zaposlitvijo je namreč povezano mnogo materialnih in psiholoških dejavnikov, kot so »graditev temeljev« za lastno kariero, družino, domovanje, utrjevanje socialnih vezi, samozadovoljstvo in podobno. Če je prehod iz izobraževanja na trg dela nezanesljiv in nestabilen, se »grajenje temeljev« lahko prestavi na kasnejše obdobje, ali pa se prične odvijati v napačno smer.

5 LITERATURA

1. Baldry, Chris, Peter Bain, Philip Taylor, Jeff Hyman, Dora Scholarios, Abigail Marks, Aileen Watson, Kay Gilbert, Gregor Gall in Dirk Bunzel. 2007. Into the New Century: The Changing Terrain for Work and Employment. V *The meaning of Work in the New Economy*, ur. Peter Nolan, 27–42. New York: Palgrave Macmillan.
2. Bovenberg, Lans in Ton Wilthagen. 2008. On the road to flexicurity: dutch proposals for a pathway towards better transition security and higher labour market mobility. *European Journal of Social Security* 10 (4): 325–346.
3. Coles, Bob. 1997. Welfare Services for Young People. V *Youth in society: Contemporary Theory, Policy and Practice*, ur. Jeremy Roche in Stanley Tucker, 98–106. London: SAGE Publications.
4. Črnak Meglič, Andreja. 2005. *Otroci in mladina v prehodni družbi: analiza položaja v Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za mladino. Maribor: založba Aristej.
5. Dekleva, Bojan, Jana Rapuš Pavel in Darja Zorc Maver, ur. 2007. *Prehodi v svet dela – izbira ali nuja?* Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
6. Đokić, Zdenka. 2012. Pametna in sposobna, a še vedno samo delavka. *Nika* (284): 8–10. Dnevnik, družba medijskih vsebin, d.d.. Ljubljana: Set.
7. Fajfar, Maja. 2005. *Delo v perspektivi: mladi med pričakovanji in zmožnostmi*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
8. Ignjatović, Mirosljub. 2002. *Družbene posledice povečanja prožnosti trga delovne sile*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
9. - - - in Aleksandra Kanjuo Mrčela. 2004. Neprijazna fleksibilizacija dela in zaposlovanja – potreba po oblikovanju varne fleksibilnosti. V *Razpoke v zgodbi o uspehu*, ur. Ivan Svetlik in Branko Ilič, 230–258. Ljubljana, Sophia.

10. Kotolenko, Zoran. 2012. Spremembe na področju Zakona o urejanju trga dela in študentskega dela. *HRM – strokovna revija za ravnanje z ljudmi pri delu* 10 (48): 6–11.
11. Kozmelj, Andreja. 2012. *Vpis študentov v višješolsko in visokošolsko izobraževanje v študijskem letu 2011/12 – končni podatki*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=4671 (25. julij 2012).
12. Kramberger, Anton. 2007. Problem zaposljivosti v informacijski dobi. V *Zaposljivost v Sloveniji – analiza prehoda iz šol v zaposlitve: stanje, napovedi, primerjave*, ur. Anton Kramberger in Samo Pavlin, 11–37. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
13. Kuhar, Metka. 2009. *Prehodi mladih v odraslost*. Dostopno prek: <http://www.mladinski-delavec.si/datoteke/mdnfi/images/02-01.pdf> (12. november 2012).
14. Lah, Lenart, Irena Svetin, Nuška Brnot, Maja Sever, Darjan Petek, Miran Žavbi, Kaja Malešič in Matej Divjak. 2012. *Od pripravništva do upokojitve*. Statistični urad Republike Slovenije, Zbirka Brošure. Dostopno prek: <http://www.stat.si/doc/pub/07-RP-127-1201.pdf> (5. oktober 2012).
15. Lukič, Goran. 2008. *Strategija zaposlovanja mladih v družbah znanja. Analiza stanja*. Ljubljana: Študentska organizacija Slovenije.
16. Mijatović, Vladimir in Tinkara Belčič. 2009. *Rezultati raziskave o prvi zaposlitvi mladih diplomantov*. Dostopno prek: <http://www.student-info.net/index.php/studentopolis/novice/ID/59584> (10. julij 2012).
17. Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo. 2007. *Evroštudent SI 2007: Raziskava o ekonomskem in socialnem položaju ter mednarodni mobilnosti študentov v Sloveniji*. Dostopno prek: <http://www.avantis.si/eurostudent/rezultati-2007/media/evrostudent.si.2007.pdf> (23. julij 2012).
18. Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo. 2010. *Evroštudent SI 2010: Raziskava o ekonomskem in socialnem položaju ter mednarodni mobilnosti študentov v Sloveniji*. Dostopno prek: <http://www.arhiv.mvzt.gov.si/fileadmin/mvzt.gov.si/>

pageuploads/doc/dokumenti_visokosolstvo/KNJIZNICA/Eurostudent_SI_2010.pdf
(23. junij 2012).

19. MMC RTV SLO. 2011. *Zaposlovanje mladih je akuten problem*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/slovenija/zaposlovanje-mladih-je-akuten-problem/250747> (3. avgust 2012).
20. Pirc, Vanja. 2010. Generacija 0. *Mladina* (21). Dostopno prek: http://www.mladina.si/50739/generacija_0/?utm_source=tednik%2F201021%2Fgeneracija_0&utm_medium=web&utm_campaign=oldLink (22. julij 2012).
21. Poglajen, Marija. 2009. *Položaj in prihodnost mladih*. Razprava Društva Forum 21, 14. oktober. Dostopno prek: <http://www.forum21.si/video.php?video=26> (12. februar 2013).
22. Rapuš Pavel, Jana. 2005. *Delo je luksuz: mladi o izkušnjah brezposelnosti*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
23. Trbanc, Martina. 2007. Poti mladih v zaposlitev: primerjava Slovenije z drugimi državami EU. V *Zaposljivost v Sloveniji – analiza prehoda iz šol v zaposlitve: stanje, napovedi, primerjave*, ur. Anton Kramberger in Samo Pavlin, 38–63. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
24. Ule, Mirjana in Metka Kuhar. 2003. *Mladi, družina, starševstvo. Spremembe življenjskih potekov v pozni moderni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
25. Ule, Mirjana. 2008. *Za vedno mladi? Socialna psihologija odraščanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
26. Vertot, Nelka. 2009. *Mladi v Sloveniji*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.

PRILOGA A: VPRAŠALNIK

Pozdravljeni!

Moje ime je Irena Hrovatič in sem študentka sociologije-kadrovskega menedžmenta na Fakulteti za družbene vede. Informacije, ki jih želim prejeti z naslednjo anketo bom uporabila izključno za študijo diplomske naloge z naslovom Pričakovanja bodočih diplomantov glede prve zaposlitve. Pri vsakem vprašanju obkrožite ustrezno črko, pri kateri vam podatki najbolj ustrezajo ali dopišite primeren odgovor. Pri nekaterih vprašanjih je lahko več možnih odgovorov.

Starost: A. 20 – 22 let

B. 23 – 25 let

C. 25 – 30 let

Spol: A. Moški

B. Ženski

Stopnja izobrazbe:

A. Višješolsko izobraževanje

B. Diploma

C. Nedokončano višješolsko izobraževanje

D. Magisterij

E. Več kot magisterij

F. Drugo: _____

Vaš status:

A. Dijak.

B. Študent.

C. Absolvent.

D. Brezposeln.

E. Zaposlen.

1. Zakaj ste izbrali določeno smer izobrazbe? (več možnih odgovorov)

A. Zaradi zanimanja za poklic, ki ga prinaša ta izobrazba.

B. Zaradi lažjega opravljanja izpitov.

C. Nagovorili so me starši, prijatelji...

D. Zaradi dobrega glasu izobraževalne ustanove.

E. Ker menim, da bom s to izobrazbo lažje našel/-la službo.

F. Ker nisem bil/a sprejet/a na zeleno šolsko ustanovo.

2. Ali nameravate nadaljevali šolanje?

A. DA.

- B. NE.
- C. NE VEM.

3. Ali imate že kakšne izkušnje z zaposlitvenim trgom?

- A. DA.
- B. NE.

4. Kakšne so vaše delovne izkušnje do sedaj? (več možnih odgovorov)

- A. Sem redno zaposlen/a.
- B. Do sedaj sem imel le poklicno usposabljanje (obvezna šolska praksa).
- C. Delam/delal sem preko študentske napotnice.
- D. Delam /delal sem preko avtorske ali honorarne pogodbe.
- E. Nimam še izkušenj.
- F. Delam /delal sem »na črno«.

5. Ali opravljate delo (ali ste ga opravljali) s področja, ki je zelo ali vsaj pretežno povezano z vašo izobrazbo?

- A. DA.
- B. NE.
- C. NISEM ŠE OPRAVLJAL PLAČANEGA DELA.

6. Ali že imate izkušnje z iskanjem redne zaposlitve in kakšni so bili odzivi delodajalcev (ste hitro dobili službo, delodajalci vam sploh niso odgovorili na prošnje, pravijo, da imate neustrezno izobrazbo, premalo izkušenj ipd.)?

- A. Nimam izkušenj.
- B. Da, imam izkušnje. Odzivi delodajalcev: _____

7. V kolikšnem času pričakujete, da boste pridobili svojo (prvo) zaposlitev?

- A. Do 1 meseca.
- B. Od 2 – 3 mesecev.
- C. Od 4 – 6 mesecev.
- D. Več kot pol leta.
- E. Eno leto ali več.

8. Preko katerih kanalov iščete ali nameravate iskati prvo zaposlitev? (več možnih odgovorov)

- A. Neposredno pri delodajalcih.
- B. Preko javnih razpisov na Zavodu za zaposlovanje.
- C. Preko zaposlitvenih agencij (Adecco, Manpower, Trenkwalder...).

- D. Preko spletnih portalov (Mojedelo.com, Zaposlitev.net,...).
- E. Preko neformalnih stikov (prijateljev, znancev).
- F. Imam že objubljeno zaposlitev .

9. Ali ste pripravljeni delati tudi za skrajšan delovni čas?

- A. DA.
- B. NE.
- C. V SKRAJNI SILI.
- D. NE VEM.

10. Menite, da boljši šolski uspeh pripomore k temu, da hitreje najdete službo?

- A. DA.
- B. NE.
- C. NE VEM.

11. Ali iščete (menite, da boste iskali) zaposlitev tudi na drugem področju, kot je vaša izobrazba?

- A. DA.
- B. NE .

12. Kolikšna je pričakovana neto mesečna plača za vašo prvo zaposlitev?

13. Kje trenutno živite?

- A. Pri starših.
- B. V študentskem domu.
- C. V samostojnem gospodinjstvu.

14. Kako ste zadovoljni s svojimi razmerami za življenje in delo?

- A. Zelo dobro.
- B. Dobro.
- C. Še kar...
- D. Nezadovoljivo.
- E. Zelo nezadovoljivo.

15. Ste se pripravljene za svojo prvo redno zaposlitev peljati v 50 km ali več?

- A. DA.
- B. NE.

16. Ali se počutite odraslo?

- A. DA.
- B. NE .

C. NE VEM.

17. Ali menite, da vam študentsko delo zmanjšuje možnosti za redno zaposlitev? Zakaj? (več možnih odgovorov)

A. DA.

Zakaj? _____

B. NE.

Zakaj? _____

18. Kje se vidite v prihodnosti oziroma kakšno življenje in poklic pričakujete čez 5 let ali kasneje?

Hvala za sodelovanje!